

Bibliografický záznam: Crandall, S., Christian, Eshleman, Amy: A justification-suppression model of the expression and experience of prejudice. In: Psychological Bulletin, Vol. 129, 2003, str. 414–446

Zpracovala: Dominika Veselá, K18

Model ospravedlnění-potlačení vyjádření a prožívání předsudků

Úvod

Dle autorů se vyjadřování předsudků vyznačuje hlubokým konfliktem. Tento konflikt podle nich probíhá mezi touhou vyjádřit emoci a zároveň zachovat hodnoty a sebepojetí, které jsou v rozporu s předsudky. Autoři se rozhodli zkoumat povahu tohoto konfliktu. Na základě svých poznatků vyvinuli model ospravedlnění-potlačení (JSM), který má poskytnout jednoduchou strukturu pro konceptualizaci procesu vyjadřování předsudků a prožívání předsudků.

Definice předsudku

Autoři vytvořili vlastní definici předsudku jakožto: „...negativní hodnocení sociální skupiny nebo negativní hodnocení jedince, které se významně opírá o skupinovou příslušnost jedince.“ (Crandall & Eshleman, 2003) I když připustili existenci pozitivních předsudků, sami avizovali, že se zaměřili na předsudky negativní.

Autoři ve svém zkoumání současné konceptualizace rasových předsudků došli k tomu, že všechny teorie, kterými se zabývali, je možné zredukovat do struktury:

1. Brzké a pevné osvojení si předsudků vůči jiným rasovým skupinám jedincem
2. Zvyšování negativního obrazu předsudků v kultuře + dospívání jedince
3. Zvýšená motivace a schopnost potlačování mnoha jedincových předsudků

Model předsudku ospravedlnění-potlačení

Ve svém modelu počítají autoři s tím, že základní předsudky jsou nejprve potlačovány a ospravedlňovány, než zaznamenány a přijaty do jedinceva systému vlastních přesvědčení. Strukturálními prvky modelu JSM jsou: skutečné předsudky; potlačování; ospravedlnění; vyjádřené a zažité předsudky. U jedince vznikají a vyvíjejí se chronologicky v tomto pořadí.

Skutečný předsudek

Autoři pro svůj model vytvořili pojem „skutečný“ předsudek, který definovali jako afektivní reakci (autentickou a negativní), obvykle ne přímo přístupnou, avšak primární a mocnou, která má motivační sílu. Na rozdíl od vyjadřovaných předsudků, tento předsudek je autentický – není nijak měněn na základě publika jedince.

Mezi faktory, které přispívají ke vzniku skutečného předsudku, nebo jej dokonce vytváří, patří: – rodina; přímé kulturní učení; instrumentální postoje; sociální kategorizace a identita; skupinový kontakt; novinka, odchylka a expozice; meziskupinový konflikt; náboženství. Dle autorů jsou předsudky získávány po částech z celé řady nezávislých zdrojů.

Potlačení

Autoři ve svém modelu na základě analýzy považují potlačení za motivovaný pokus omezit, popřít nebo se vyhnout projevům předsudků, přičemž je potlačení motivováno vnitřními a vnějšími silami. Potlačení se vyznačuje touhou zachovat si pocit sebe sama, který je bez předsudků.

Zdroji potlačení předsudků jsou – sociální normy; publikum; empatie; hodnotové systémy (sociální, politické, náboženské).

Potlačování je ovlivňováno různými faktory, které jej mohou zesílit (jako publikum atd.) nebo potlačit (jako alkohol, emocionální stavy, atd.). U potlačení může dojít k paradoxnímu scénáři, kdy potlačování předsudků může mít za následek jejich posílení. Je to způsobeno tím, že potlačení kazí motivačního stav, který dodává jedinci energii. Tím pádem může mít potlačení negativní afektivní důsledky, stojí jedince mentální energii a vytváří v něm vnitřní napětí. Narůstající energetické napětí motivuje člověka k hledání způsobů, jak vyjádřit potlačovaný předsudek, aby se daného napětí zbavil. Tato funkce se nazývá ospravedlnění.

Ospravedlnění

Dle autorů je odůvodnění nositelem předsudků, jelikož umožňuje danému jedinci vyjádřit potlačovaný předsudek. Slouží jedinci jako možnost vyjádřit skutečné předsudky, aniž by následovala vnější nebo vnitřní sankce.

K ospravedlnění předsudků může sloužit široká škála poznatků, sociálních norem, přesvědčení a hodnot. Autoři uvedli jako jedny z možných způsobů ospravedlnění –

naturalistický omyl a zachování stavu quo; oslava sociální hierarchie; atribuce a osobní odpovědnost; krytina; víra, hodnoty, náboženství a stereotypy; meziskupinové procesy.

Ospravedlnění uvolňuje předsudky buď tím, že umožní vyjádření předsudků na veřejnosti, nebo tím, že umožňuje jedinci integrovat negativní postoj ke skupině, aniž by byl označen za předsudky.

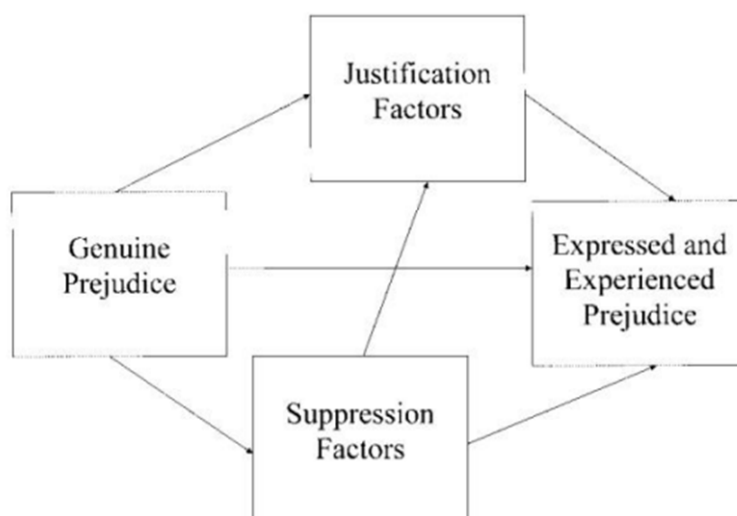
Vyjádřený a zažitý předsudek

Autoři tvrdí, že skutečné, necenzurované předsudky osoby sdělují jen velmi vzácně. Vyjádřený a zažitý předsudek vznikají tak, že skutečný předsudek projde procesem potlačení a ospravedlnění, přičemž vyjádřený předsudek je vysloven a zažitý předsudek je zvnitřněn do sebeobrazu jedince.

Dynamické vztahy mezi prvky JSM

Rekurze

Rekurze mezi prvky modelu je dle autorů projevována tak, že mezi prvky JSM existují zpětnovazební smyčky a souhra. Znamená to tedy, že se prvky mohou ovlivňovat navzájem a nejedná se vždy o model lineární. Např. existují prvky (jako sebepojetí a disonance, přesvědčování, hodnotová konfrontace a změna postoje), které mohou změnit potlačování a ospravedlňování. Také na příklad motivy konzistentnosti a další sebepřesvědčovací procesy mohou někdy změnit základní předsudek. A tak dále.

Obrázek 1. Model ospravedlnění-potlačení zažitého a znovu hlášeného předsudku.

Ambivalence

Dle autorů se mezi prvky modelu může vyskytovat ambivalence supresivní, kdy se skutečný předsudek setkává s potlačovacími procesy, avšak bez pozitivního efektu, což znamená, že jedinec si uvědomuje, že není dobré dané předsudky cítit, zároveň je však cítí.

Dále je možná afektivní ambivalence, kdy dochází ke konfliktu mezi předsudkem a pozitivními emocemi, což způsobuje, konflikt mezi pocíťovanými pozitivními a negativními emocemi ke členům skupiny.

Poslední druh je rovnovážná ambivalence umožňující skromné vyjádření předsudků. Je to stav, kdy člověk dokáže čelit jak pozitivním, tak negativním emocím z předsudků, neboli ví, že má určité předsudky a dokáže je přijmout.

Individuální rozdíly

V modelu, který autoři vytvořili, se síla každého prvku liší u jednotlivých osob.

Formální vzdělání

Dle autorů zvyšuje formální vzdělávání přístup k ospravedlňování a potlačování a posiluje kognitivní sofistikovanost, což může přispívat k dosažení rovnovážné ambivalence.

Měření předsudků

Vyjádřené předsudky se měří postojovými škálami.

Zažité předsudky se měří technikami, které obcházejí společenskou potřebnost a pravidla společenského zobrazování, kam patří např. technika falešného potrubí či technikami zlepšujícími ospravedlňování.

Skutečné předsudky se měří pomocí technik zaměřených na technické postupy, které obchází potlačování a ospravedlňování.